

**Govern
de les Illes Balears**

Atenció Primària

**Comissió
de cures**

ATENCIÓ PRIMÀRIA

Perfil i competències de la infermera familiar i comunitària

Gerència d'Atenció Primària de Mallorca

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

Autors

- Miguélez Chamorro, Angélica. Infermera, Direcció d'Infermeria de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Miralles Xamena, Jerònia. Infermera, Gabinet Tècnic de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Font Oliver, M. Antònia. Infermera, Gabinet Tècnic de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Noriega Guillermo, Francisco. Infermer, CS Martí Serra
- Coll Pons, Margarita. Infermera, CS s'Escorxador
- Muñoz Alonso, Yolanda. Infermera, ESAD
- Caravaca Sendra, Núria. Infermera, CS Santa Maria
- Rodríguez Gutiérrez, Rosa María. Infermera, CS Emili Darder
- Ferrer Perelló, José Luis. Infermer, CS Calvià
- Ribera Gómez, Carmen. Comare, CS sa Pobla
- Talón Bermejo, Antonia. Fisioterapeuta, CS Casa del Mar
- Busquets Socias, Maria Teresa. Auxiliar d'infermeria, CS Emili Darder

Revisors

- Gómez Picard, Patricia. Infermera, Direcció de Cures i Coordinació Sanitària del Servei de Salut
- Adrover Barceló, Rosa Maria. Infermera, Direcció de Cures i Coordinació Sanitària del Servei de Salut
- Taltavull Aparicio, Joana Maria. Infermera, Gabinet Tècnic de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Méndez Castell, M.ª Consolación. Infermera, Subdirecció d'Infermeria de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Ribot Cabrer, M. Magdalena. Infermera, Subdirecció d'Infermeria de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Moreno Sancho, Lluçia. Infermera, Subdirecció d'Infermeria de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- García Pineda, Atanasio. Metge de família, director gerent d'Atenció Primària de Mallorca
- Carandell Jäger, Eugenia. Metgessa de família, cap del Gabinet Tècnic de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Vidal Thomàs, Maria Clara. Infermera, Gabinet Tècnic de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca
- Martín Sánchez, Ana Belén. Treballadora social, CS Rafal Nou
- Societat Balear de Medicina Familiar i Comunitària (SBMFIC)
- Associació Balear d'Infermeria Comunitària (ABIC)

Revisió lingüística

Bartomeu Riera Rodríguez. Assessor lingüístic, Servei de Salut de les Illes Balears

ISBN: 978-84-694-6586-8

Juny 2011

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

Índex de continguts

1. Presentació	4
2. Introducció	5
3. Marc de referència.....	8
4. Competències de la infermera familiar i comunitària.....	9
5. Cartera de serveis d'infermeria	16
6. Conclusions	23
7. Bibliografia	24

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

1. Presentació

La contribució de les infermeres a la millora de la salut de les persones ha experimentat importants variacions en els darrers anys. Va ser a partir dels anys 70 quan l'Organització Mundial de la Salut es va plantejar que la infermera que atén les persones a l'àmbit de l'atenció primària, ha de conèixer la comunitat en què ofereix serveis, els recursos disponibles, les diferents maneres d'interactuar entre els seus membres, etc. I també va establir clarament que la infermera comunitària ha de ser una activa participant de la comunitat pel que fa a programes de salut, elaborant una acció comunitària com un element essencial de l'atenció primària de salut.

Les infermeres de l'atenció primària de salut ofereixen cures de qualitat gràcies a una acció basada en fonaments científics, humanístics i ètics, tot en el marc d'organitzacions multidisciplinàries i d'equips multiprofessionals. La professió infermera suposa, per tant, un compromís amb les persones, amb les famílies i amb la comunitat: els professionals adquireixen una gran responsabilitat pel que fa a l'ús eficient dels recursos sanitaris i prenen les decisions basant-se en evidències científiques. Les infermeres saben que han de mantenir actualitzats els coneixements i les habilitats a fi de donar una resposta conforme amb les seves funcions. I complementen aquests compromisos amb l'aposta per la seguretat dels pacients, l'impuls del seu desenvolupament com a professionals, la docència i la investigació, etc.

La Gerència d'Atenció Primària de Mallorca ha assumit la responsabilitat perquè aquests compromisos siguin una realitat en l'activitat habitual de totes les infermeres que treballen en aquesta organització. Per això la Comissió de Cures de la Gerència d'Atenció Primària ha elaborat aquest document, que defineix el paper de les infermeres comunitàries de l'atenció primària de Mallorca en el marc de les seves competències i que segur que serà una gran ajuda per impulsar les accions d'una professió essencial, la d'infermera familiar i comunitària.

Atanasio García Pineda
Director gerent d'Atenció Primària de Mallorca

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

2. Introducció

A partir de la definició de l'atenció primària de salut i del paper que té en els sistemes sanitaris, descrits en la Conferència Internacional Sanitària d'Alma-Ata (Kazakhstan, 1978), el desenvolupament de l'atenció primària a tot l'estat espanyol ha estat un element clau en el desenvolupament del sistema nacional de salut.

Aquest model de l'atenció primària com a primer nivell de l'atenció sanitària es va desenvolupar en el Reial decret sobre estructures bàsiques de salut¹ i en la Llei general de sanitat,² en què es defineixen els equips d'atenció primària com l'eix del model d'atenció. Al llarg d'aquests anys, les infermeres han definit el seu rol professional en aquest nou model d'atenció primària i comunitària tenint en compte la seva capacitació científicotècnica i les necessitats de salut de la població.³ Amb la publicació del Programa d'infermeria familiar i comunitària l'any 2010 han quedat definides les competències específiques de la infermera especialista en infermeria familiar i comunitària.⁴

L'equip d'atenció primària és un grup multidisciplinari de professionals de la salut, en el qual s'inclouen metges de família, pediatres, infermeres, comares, auxiliars d'infermeria, fisioterapeutes, treballadors socials, odontòlegs, psicòlegs, auxiliars administratius, etc. L'equip d'atenció primària és el responsable de desenvolupar les funcions de promoció de la salut, de prevenció de la malaltia, de curació i rehabilitació de l'individu, la família i la comunitat.⁵ Per aconseguir aquest objectiu tan ambiciós és imprescindible que cadascú treballi amb autonomia en la seva competència per assolir resultats de salut amb eficiència. A més, el Reial decret d'ordenació de les prestacions sanitàries del sistema nacional de salut especifica que aquestes funcions de l'atenció primària s'han de desenvolupar per mitjà de l'atenció individualitzada, l'atenció grupal, la formació i la investigació.⁶

Tal com es desprèn de les enquestes d'àmbit estatal sobre la qualitat percebuda, es considera que l'evolució del sistema sanitari ha comportat una millora en l'atenció sanitària del primer nivell rebuda per la població.^{7, 8}

Al llarg d'aquests trenta anys, la reforma de l'atenció primària ha suposat un apropament de la salut a la població i ha tingut sempre presents els canvis sociodemogràfics i culturals de la societat espanyola —l'increment del nombre de malalties cròniques, el progressiu envelliment de la població, la multiculturalitat, els canvis en els rols familiars, l'ús de les noves tecnologies, la

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

incorporació de les dones al món laboral, els nous hàbits dels joves...— i els avenços científics i tecnològics en el camp de la salut. Aquests fenòmens han exigut que es definissin propostes de millora i que s'impulsassin estratègies per consolidar i potenciar el desenvolupament de les funcions dels professionals de la salut, especialment de les infermeres comunitàries.⁹ Aquestes funcions estan clarament definides en la Circular 5/90 de l'INSALUD, de 18 de juny, en la qual s'estableixen les activitats que la infermera ha de dur a terme en els equips d'atenció primària.¹⁰

L'any 1999, la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca va realitzar un estudi amb l'objectiu d'analitzar la situació de l'atenció de les infermeres en l'àmbit de l'atenció primària després de la reforma sanitària, amb la finalitat de fer propostes per millorar l'atenció.¹¹ Entre els resultats s'identificà la necessitat de definir millor el rol de la infermera, tot i que es va reconèixer un avenç en les seves competències. A partir d'aquests resultats s'han implementat diferents estratègies per desenvolupar la millora de la qualitat de les cures infermeres, a fi de donar resposta a les necessitats emergents de la població. Concretament, s'ha desenvolupat el Projecte de gestió de cures, que ha inclòs adoptar un model conceptual infermer, fomentar l'ús d'una metodologia en el procés d'atenció d'infermeria per mitjà de la publicació de documentació de suport, elaborar un registre informàtic específic i formar els professionals.^{12, 13}

Seguidament es va desenvolupar el projecte del mapa de processos d'infermeria, que s'inicià l'any 2006 amb els diferents processos assistencials, de docència, d'investigació i de gestió de les infermeres a l'atenció primària, del qual sorgí la publicació del mapa de processos l'any 2009.¹⁴ Amb aquest projecte es va descriure un marc de treball que permet establir de manera més concreta la cartera de serveis de les infermeres familiars i comunitàries i definir els criteris de resultat per avaluar la qualitat de les cures infermeres segons els processos definits.

L'any 2011, s'ha assignat a cadascuna de les infermeres d'atenció primària la seva població de referència,¹⁵ per a que l'usuari reconeixi en la seva infermera un agent de salut i per a permetre a l'organització avaluar la qualitat de la seva activitat a fi de reorientar la pràctica clínica depenent de les necessitats de la població.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

Entre els anys 2007 i 2011 s'ha continuat desenvolupant el pla de cures en el registre informàtic de la història clínica de la població i la formació de les infermeres als centres de salut sobre el procés d'atenció d'infermeria.

Els projectes descrits tenen en comú els aspectes fonamentals següents:

- La infermera considerada com un professional clau en la promoció i l'educació per a la salut de la comunitat.
- La infermera considerada com a líder de les cures dels usuaris fràgils i en situació de dependència, tant a domicili com al centre de salut.
- La introducció sistemàtica de la metodologia infermera.

A més a més, actualment hi ha tres projectes que faran avançar la pràctica clínica i el reconeixent social de les infermeres de l'atenció primària:

- *Títol de grau d'infermeria*
Reforma dels estudis acadèmics d'acord amb la normativa europea, gràcies a la qual s'obtindrà el títol de grau en la formació d'infermeria, cosa que permetrà accedir als estudis de postgrau cap a l'especialització o cap al màster i el doctorat.^{16, 17}
- *Desenvolupament de l'especialitat d'infermeria familiar i comunitària*
Orientada a la capacitació dels professionals per donar resposta efectiva a les necessitats de salut de la població.⁴
- *Regularització de la prescripció infermera*
A les Illes Balears s'ha regularitzat el marc legal d'acord amb la normativa del Ministeri de Sanitat i Política Social per tal de dur a terme la prescripció infermera emmarcant-la en un procés d'atenció infermera.^{18, 19}

Tenint en compte tot el que s'ha exposat, amb aquest document la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca vol assentar les bases sobre les competències, el rol i l'oferta de serveis que les infermeres han de prestar a la població.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

3. Marc de referència

A continuació es defineixen el marc conceptual infermer, la missió, la visió i els valors que emmarquen la definició i la pràctica assistencial de la infermera en l'àmbit de l'atenció primària.

El Servei de Salut va decidir adoptar el model conceptual de Virginia Henderson a cadascuna de les seves institucions. Per això, la Gerència d'Atenció Primària ha elaborat documentació, emplenat registres i impartit formació per incorporar a la pràctica clínica aquesta concepció de les infermeres.¹¹

Missió

- Ajudar l'individu, la família i la comunitat a satisfer les seves necessitats bàsiques al llarg del seu procés vital i en cada un dels processos de salut i malaltia, prestant-los cures integrals, personalitzades i de qualitat per tal d'aconseguir el major grau d'independència possible.
- El pacient, la família i la comunitat constitueixen l'eix central de l'activitat infermera.

Visió

La infermera comunitària ha de ser reconeguda per la societat com una persona amb les característiques següents:

- Professional que presta una atenció integral en tots els processos assistencials amb la visió del procés infermer com a eina de treball i amb pràctica assistencial basada en l'evidència científica.
- Professional propera a la ciutadania i valorada per la competència científica que demostra i per l'eficiència i la capacitat d'autonomia i d'intervenció.

Valors

Les infermeres han d'assolir els següents valors:

- Principis ètics i capacitat d'autocrítica.
- Compromís amb la qualitat de les cures.
- Impuls constant a la investigació i la innovació.
- Capacitat de treballar en equip.
- Capacitat de comunicació.
- Lideratge professional.
- Compromís amb l'eficiència i l'ús adequat dels recursos.
- Lideratge per a la gestió de les cures.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

4. Competències de la infermera familiar i comunitària

D'acord amb l'article 42 de la Llei 16/2003, de 28 de maig, de cohesió i qualitat del sistema nacional de salut, la competència professional és l'aptitud del professional sanitari per integrar i aplicar els coneixements, les habilitats i les actituds que estan associats a les bones pràctiques de la professió per resoldre les situacions que es plantegen. Aquestes competències són etiquetes referides a un conjunt de comportaments observables i mesurables, i, per tant, susceptibles de millora.

La base que defineix la competència infermera és el currículum disciplinari de pregrau, mentre que el currículum professional de postgrau (especialitat, màster i doctorat) perfila el marc competencial per al seu desenvolupament en el camp concret d'actuació, la docència i la investigació. Els col·legis professionals estableixen les línies competencials d'una professió, en aquest cas la infermera.

Tal com estableix l'article 52 del Reial decret 1231/2001, de 8 de novembre, pel qual s'aproven els Estatuts generals de l'organització col·legial d'infermeria d'Espanya, del Consell General i d'ordenació de l'activitat professional d'infermeria, la professió infermera inclou el desenvolupament de les funcions assistencial, investigadora, gestora i docent.

Mapa de competències de l'atenció primària a Mallorca

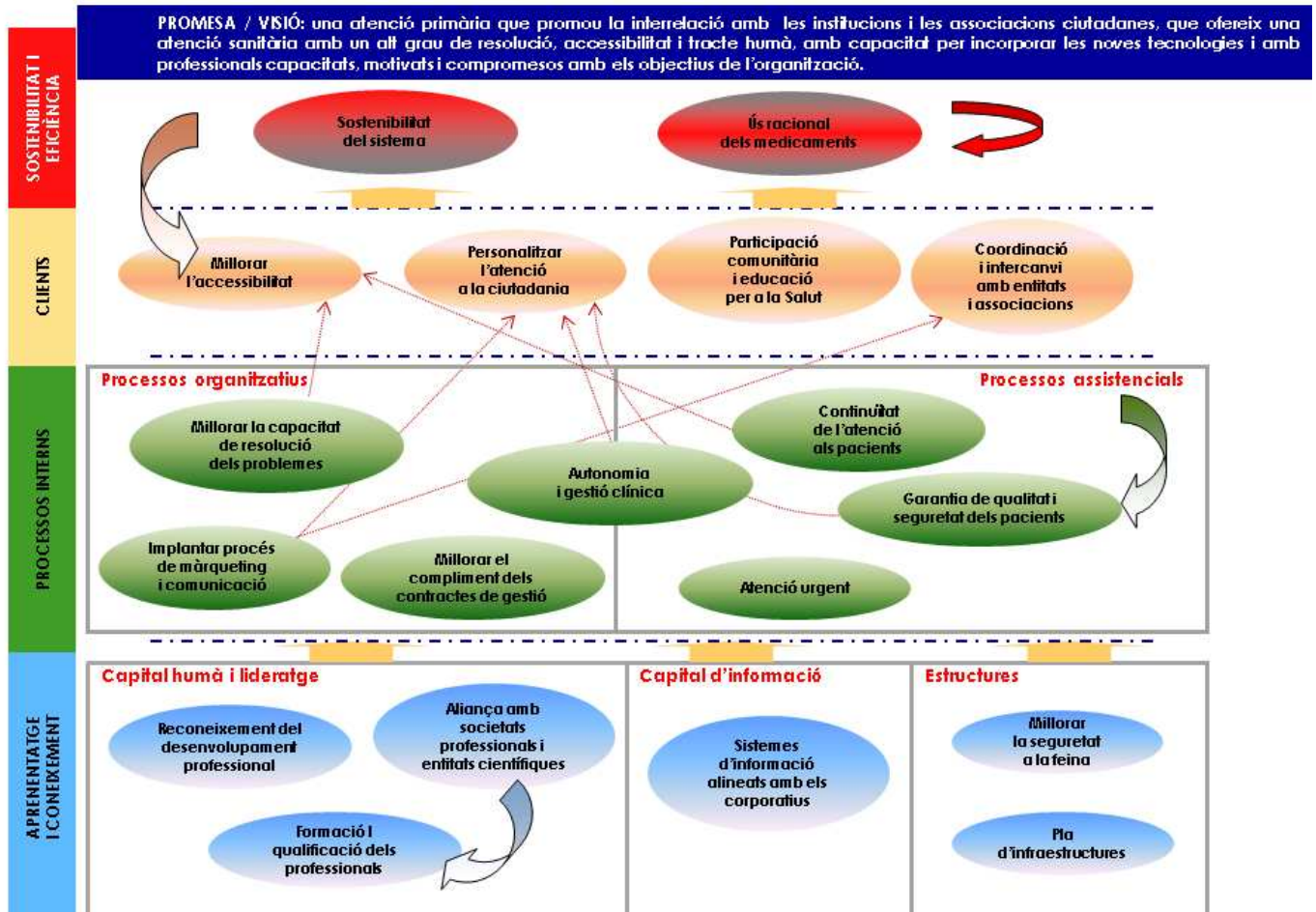
El mapa estratègic de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca, iniciat l'any 2007, està estructurat en quatre grans blocs: sostenibilitat i eficiència; clients; processos interns, i aprenentatge i coneixement.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

MAPA ESTRATÈGIC DE LA GERÈNCIA D'ATENCIÓ PRIMÀRIA

D'acord amb el mapa estratègic de la Gerència d'Atenció Primària, es poden definir les competències de les infermeres dins cada bloc:

1. Sostenibilitat i eficiència

- 1.1. Conèixer els contractes de gestió per actuar en conseqüència
- 1.2. Gestionar de manera eficient els recursos materials i el seu temps
- 1.3. Gestionar de manera eficient el temps per desenvolupar l'activitat assistencial, docent i investigadora

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

2. Clients

2.1. Millorar l'accessibilitat

- Afavorir amb les seves actuacions l'accessibilitat de la ciutadania i contribuir a resoldre la demanda en el temps adequat.
- Organitzar i gestionar l'agenda a fi de donar resposta a les necessitats de salut de la població, en especial les de les persones més fràgils.
- Fer captació i cobertura dels programes vigents, en especial dels que donen cobertura a les persones en situació de major dependència (atenció domiciliària i ancians).
- Orientar els usuaris sobre l'oferta de serveis del seu centre.
- Donar atenció als joves i als adolescents en l'àmbit educatiu per mitjà de la implantació de la consulta jove, de la contribució als projectes de promoció i educació per a la salut als centres educatius i en el Centre de Salut i la comunitat.

2.2. Personalitzar l'atenció

- Donar una resposta individualitzada a les necessitats i les expectatives de cada persona atesa, tenint en compte la seva opinió.
- Promoure la presa de decisions del pacient respecte al seu procés assistencial oferint-li la informació oportuna que li permeti participar i triar amb coneixement i propiciant que exerceixin els seus drets.
- Cuidar la relació amb els pacients i els seus familiars procurant satisfer les seves necessitats i expectatives i evitant fer judicis de valor.
- Protegir la confidencialitat de la informació proporcionada pels pacients i preservar-ne la intimitat.
- Garantir la confidencialitat de la informació a la qual tengui accés i el respecte a la intimitat i la privacitat dels pacients durant l'assistència.
- Atendre les persones cuidadores i les seves necessitats.
- Aplicar els principis ètics en consonància amb els valors i els drets de cada persona.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

2.3. Participació comunitària, promoció i educació per a la salut

- Dissenyar i desenvolupar activitats de caràcter comunitari adaptades a les necessitats de la població, als centres educatius, a les associacions, a la comunitat, etc.
- Desenvolupar activitats de promoció i educació per a la salut, prioritzant les intervencions preventives a col·lectius d'especial interès.
- Col·laborar amb els centres educatius en el desenvolupament d'activitats de promoció de la salut i de prevenció de les malalties i de les conductes de risc.
- Col·laborar amb la unitat de treball social i amb els serveis socials de la zona per desenvolupar programes d'atenció dels col·lectius vulnerables.

2.4. Coordinació i intercanvi amb altres entitats i associacions

- Conèixer els recursos de la seva zona bàsica de salut i mantenir relacions amb les associacions i els grups organitzats d'aquesta zona.
- Instaurar vies de comunicació amb els serveis socials de la zona, juntament amb la unitat de treball social (si al centre de salut n'hi ha).
- Conèixer els recursos i les activitats que desenvolupen les associacions de la zona i orientar-hi els usuaris.

3. Processos interns

3.1. Millorar la capacitat de resolució dels problemes

- Detectar i resoldre els problemes que siguin competència seva.
- Participar en el seu àmbit de responsabilitat en l'abordatge dels problemes de salut relacionats amb els processos patològics que requereixin la intervenció d'altres professionals.
- Responsabilitzar-se de fer el seguiment de les persones incloses en els diferents programes vigents —especialment el programa d'atenció domiciliària— i de les persones cuidadores d'aquelles.
- Intervenir per millorar l'afrontament de la família.
- Fer la captació i el seguiment de les persones en situació de risc psicosocial i derivar-les als serveis pertinents.

3.2. Implantar un procés de màrqueting i comunicació

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

- Participar en les activitats de divulgació als mitjans públics de les activitats que l'equip d'atenció primària dugui a terme.
- Participar juntament amb les associacions científiques i els col·legis professionals en les activitats de caire divulgatiu que s'organitzin.

3.3. Autonomia i gestió clínica

- Conèixer els principals resultats assistencials i econòmics derivats de la seva activitat i revisar-los i comparar-los periòdicament per continuar millorant-los.
- Fer activitats de millora continuada amb relació a l'avaluació dels seus resultats.
- Gestionar de manera autònoma les cures de la població.

3.4. Continuitat de l'atenció dels pacients

- Garantir la continuïtat de les cures durant tot el procés assistencial al lloc més adequat (a domicili o al centre de salut).
- Col·laborar amb els professionals d'altres serveis o nivells assistencials en el seguiment dels usuaris i dels pacients.
- Facilitar als usuaris la informació necessària perquè facin un ús adequat dels serveis.
- Garantir la continuïtat de les cures quan un pacient és remès a un centre hospitalari, social o geriàtric, per mitjà de l'emissió d'informes de cures o d'altres accions dirigides a les cures.

3.5. Garantia de qualitat i seguretat dels pacients

- Treballar amb l'evidència científica disponible per millorar la salut dels pacients i de la comunitat.
- Mantenir actualitzat el pla de cures i la informació del procés assistencial en la història clínica de cada pacient per assegurar-li una atenció adequada.
- Orientar la feina a l'assoliment dels objectius comuns establint fórmules de col·laboració i compartint informació.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

- Desenvolupar activitats orientades a l'ús responsable i segur dels medicaments, a l'ús correcte dels dispositius de suport, als programes de vacunació vigents, al tractament i al control de les malalties infeccioses, a la prevenció i al tractament d'úlceres per pressió i a les caigudes.
- Col·laborar en les campanyes organitzades pels serveis públics de salut.

4. Aprenentatge i coneixement (actitud de progrés i millora continuada)

4.1. Reconeixement i desenvolupament professional

- Dur a terme accions formatives enfocades a millorar l'atenció directa a la provisió de cures i els resultats de salut.
- Desenvolupar activitats per a la millora continuada en l'àmbit del seu desenvolupament professional.
- Estar compromeses amb la investigació i desenvolupar activitats d'investigació amb relació a les línies definides per l'organització.

4.2. Formació i qualificació de les professionals

- Estar compromeses amb la funció docent, tant de pregrau com de postgrau.
- Col·laborar amb la universitat i amb altres centres docents en el desenvolupament de programes i avaluació de competències dels estudiants.
- Fer sessions clíniques periòdicament amb la resta dels professionals.

4.3. Aliança amb societats professionals i entitats científiques

- Estar col·legiades i actuar d'acord amb el codi ètic professional.
- Donar suport a les activitats de formació i investigació que les associacions científiques del seu àmbit desenvolupin.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

4.4. Sistemes d'informació

- Utilitzar els sistemes d'informació corporatius de manera adequada registrant la seva activitat i tota la informació clínica dels pacients atesos.
- Col·laborar en el manteniment dels sistemes d'informació i mantenir la formació continuada amb el maneig i el registre adient.

4.5. Estructures

- Conèixer i seguir les normes de seguretat en el treball.
- Ajudar a mantenir les infraestructures funcionals, tot evitant els riscos per als usuaris i per als companys.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

5. Cartera de serveis d'infermeria

Tal com es descriu en la cartera de serveis comuns de l'atenció primària (annex II del Reial decret 1030/2006),⁵ l'atenció primària és el nivell bàsic i inicial d'atenció que garanteix la globalitat i la continuïtat de l'atenció al llarg de la vida de les persones. Actua com a gestor i coordinador de casos i regulador de fluxos i comprèn activitats de promoció i educació per a la salut, prevenció de la malaltia, manteniment i recuperació de la salut, i rehabilitació a l'entorn i al context sociocultural del pacient.

La cartera de serveis de l'atenció primària ha de ser una eina dinàmica; perquè continuï essent operativa, s'ha de revisar, ampliar, adaptar i millorar, amb la implicació i la participació dels professionals, de les societats científiques, i també dels usuaris, com a receptors dels serveis.

La cartera de serveis infermers que presentam constitueix l'oferta específica dels professionals d'infermeria de l'atenció primària de Mallorca i, en general, queda reflectida en el mapa de processos d'infermeria publicat per la Gerència d'Atenció Primària l'any 2009.¹⁴ Cal considerar que aquestes cures infermeres es desenvolupen en col·laboració amb els altres professionals que formen l'equip interdisciplinari.

La infermera de l'atenció primària treballa al Centre de Salut, al domicili dels usuaris o a la comunitat, depenent de les necessitats específiques de cada persona i de la seva situació de salut, i ofereix la cartera de serveis que es resumeix en aquest quadre i es detalla en les pàgines següents:

- 1) Atenció a demanda, programada i urgent al centre de salut, atenent les necessitats de la població i els programes de salut vigents a les Illes Balears.
- 2) Atenció a demanda, programada i urgent a domicili, atenent les necessitats de la població i els programes de salut vigents a les Illes Balears.
- 3) Intervenció comunitària atenent les necessitats específiques de cada zona bàsica de salut.
- 4) Realització de procediments diagnòstics.
- 5) Aplicació de procediments terapèutics.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

1) Atenció a demanda, programada i urgent al centre de salut

Entenem per *atenció al centre de salut* la que es desenvolupa a la consulta d'infermeria o a qualsevol altre lloc del centre de salut.

La infermera ha de valorar les necessitats de salut de la població, diagnosticar els problemes d'independència o d'autonomia i treballar amb els pacients la força (física i/o psíquica), els coneixements i la voluntat per aconseguir el màxim d'independència i responsabilitat en la seva salut. Quan un pacient no pot aconseguir l'objectiu de salut per si mateix, la infermera ha de treballar amb la persona cuidadora perquè pugui suplir-ne les necessitats bàsiques parcial o totalment.

La infermera treballa en els programes de salut vigents duent a terme les activitats específiques conjuntament amb els professionals d'altres disciplines que formen l'equip multidisciplinari del centre de salut.

Atenció dels infants

- Valoració de les necessitats de salut i disseny d'un pla de cures.
- Detecció precoç de metabolopaties (si no s'ha fet a l'hospital o si s'ha de repetir).
- Vacunació segons el calendari vacunal vigent.
- Promoció de la lactància materna.
- Revisions emmarcades en el Programa de l'infant sa des del naixement fins als 13 anys.
 - Antropometria seriada per a la detecció precoç de trastorns del creixement.
 - Seguiment del desenvolupament psicomotor i de trastorns del llenguatge.
 - Seguiment i consells sobre hàbits de vida saludables (nutrició, higiene corporal, control d'esfínters, son, oci, exercici, esfera afectivosexual, prevenció d'accidents infantils...).
 - Atenció a les famílies de manera individual i grupal.
 - Prevenció de les alteracions bucodentals.
 - Detecció precoç de les anomalies oculars i auditives.
- Control i seguiment dels infants amb problemes de salut aguts i crònics: asma, obesitat, baix pes, hiperactivitat, enuresi, restrenyiment, etc.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

- Detecció de les situacions sociofamiliars susceptibles d'intervenció i prevenció i detecció del maltractament infantil.
- Promoció de l'autonomia i de l'autocura.

Atenció dels adolescents

- Valoració de les necessitats de salut i disseny d'un pla de cures.
- Vacunació segons el calendari vacunal vigent.
- Prevenció i detecció del consum d'alcohol, de tabac, de substàncies il·legals i de conductes de risc per a la seva salut.
- Detecció precoç de trastorns de la conducta.
- Prevenció dels accidents de circulació.
- Promoció i educació per a la salut relacionades amb les conductes sexuals saludables.
- Promoció i educació per a la salut relacionades amb la prevenció d'embarassos no volguts, del contagi amb el VIH i de les malalties de transmissió sexual.
- Promoció i educació per a la salut sobre els hàbits d'una alimentació saludable i de vida activa.
- Seguiment de la conducta alimentària i detecció dels trastorns associats.
- Detecció de situacions sociofamiliars susceptibles d'intervenció, i derivació (si cal).
- Promoció de l'autonomia i de l'autocura.

Atenció dels adults

- Valoració de les necessitats de salut i disseny d'un pla de cures.
- Comprovació de l'estat vacunal i administració de les vacunes segons els programes establerts.
- Detecció i abordatge dels factors de risc de les malalties cardiovasculars: tabaquisme, alimentació inadequada, sedentarisme, abús de l'alcohol, control inefectiu de l'estrès, i de les malalties associades: hipertensió arterial, diabetis, hipercolesterolèmia i obesitat.
- Detecció i abordatge d'altres malalties cròniques (MPOC, càncer, etc.).
- Detecció i intervenció sobre els hàbits tòxics: abús de l'alcohol, del tabac i d'altres.
- Promoció de l'autonomia i de l'autocura.
- Promoció i educació per a la salut sobre estils de vida saludables, per mitjà del consell breu i de la intervenció avançada.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

- Prevenció del contagi de malalties transmissibles.
- Deshabitació tabàquica individual per mitjà del consell breu i de la intervenció avançada.
- Prevenció i detecció de les situacions de violència de gènere, i intervenció o derivació a altre professional si és necessari.

Atenció dels ancians

- Valoració de les necessitats de salut i disseny d'un pla de cures.
- Detecció precoç dels ancians de risc.
- Promoció de l'autonomia i de l'autocura.
- Detecció de problemes socials i prevenció de l'aïllament.
- Prevenció d'accidents i caigudes.
- Detecció de trastorns visuals i de la hipoacúsia.
- Promoció i educació per a la salut sobre els estils de vida saludables, atenent les necessitats específiques d'aquesta etapa vital.
- Revisió de manera regular i periòdica dels fàrmacs i dels règims terapèutics.
- Prevenció, detecció precoç i atenció dels problemes de deteriorament cognitiu.
- Detecció de la incontinència dels esfínters, i intervenció (si cal).
- Valoració de l'estat vacunal i administració de les vacunes segons el programa establert.
- Detecció i seguiment dels factors de risc cardiovascular.
- Atenció de les persones cuidadores principals.
- Prevenció i detecció precoç de maltractaments en els ancians.
- Atenció dels processos crònics i degeneratius propis d'aquesta etapa vital.

2) Atenció a demanda, programada i urgent a domicili

És important diferenciar els domicilis programats dels que no ho són. S'entén per *atenció a domicili* tota activitat que es faci en aquest àmbit, puntualment o durant un temps determinat a causa de la convallescència d'una malaltia o bé la que es fa de manera programada quan una persona no pot acudir per si mateixa al centre de salut.

Són susceptibles de ser incloses en el Programa d'atenció domiciliària les persones immobilitzades o amb alguna dificultat important per desplaçar-se, i també les persones en la fase terminal d'una malaltia que no poden acudir al centre de salut.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

Els pacients han de rebre a domicili els mateixos serveis que s'ofereixen a la consulta d'infermeria, sempre que sigui possible, tenint en compte que la persona cuidadora assumeix la responsabilitat de les cures del pacient i que la seva família també és l'objecte de la intervenció.

Atenció dels pacients immobilitzats

- Valoració de les necessitats bàsiques.
- Disseny, execució i seguiment del pla de cures pactat amb el pacient i/o amb la família.
- Prevenció activa de les caigudes.
- Prevenció i tractament de les úlceres per pressió i de les extremitats inferiors.
- Valoració de les necessitats de la persona cuidadora i identificació de les àrees d'intervenció a fi de disminuir-ne la càrrega física i emocional.
- Valoració del nucli familiar: persones disponibles per fer de cuidadores, sistema de creences i recursos econòmics, materials i comunitaris.
- Derivació a les unitats de treball social o als serveis socials de la zona quan calgui.

Atenció dels pacients en la fase pal·liativa

- Valoració integral de les necessitats i detecció dels problemes del pacient i de la seva família.
- Disseny, execució i seguiment d'un pla de cures dirigit a aconseguir el màxim confort i benestar del pacient, que s'ha de negociar amb aquest i/o amb la seva família.
- Informació, assessorament i suport emocional durant el procés, tot facilitant l'adaptació a aquest i promocionant l'autonomia i la dignitat del pacient.
- Identificació de la persona cuidadora principal i de les seves necessitats i preocupacions.
- Prevenció de la claudicació familiar, proporcionant informació, educació sobre les cures, ajuda emocional i acompanyament.
- Atenció del pacient i de la seva família en el moment de l'agonia, facilitant que el trànsit es produeixi amb el menor sofriment possible.
- Suport a la família en l'elaboració del dol.
- Derivació a l'equip de suport en l'atenció domiciliària o a la unitat de treball social o als serveis socials de la zona en els casos necessaris.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

3) Intervenció comunitària

La infermera, amb l'equip multidisciplinari, ha de desenvolupar activitats de prevenció i promoció de la salut a la comunitat atenent les necessitats específiques de cada zona bàsica de salut, per mitjà d'una educació que permeti desenvolupar capacitats per afrontar situacions relacionades amb la salut i amb la malaltia, i no només com un intercanvi d'informació.

L'atenció infermera a la comunitat ha d'incloure els aspectes següents:

- Col·laboració amb altres agents de la comunitat en la identificació dels problemes i de les necessitats de salut.
- Participació en l'elaboració, el desenvolupament i l'avaluació dels programes de salut comunitaris encaminats a millorar la salut de la comunitat.
- Utilització dels recursos socials (centres educatius, centres cívics, associacions de veïns...) per desenvolupar les activitats comunitàries programades.
- Intervenció i participació en l'educació i la promoció de la salut als centres educatius en coordinació amb les institucions educatives i sanitàries.
- Consulta jove als centres educatius.
- Promoció d'estils de vida saludables als centres educatius segons els programes vigents.
- Programació i impartició de tallers terapèutics a grups de persones fumadores per a la deshabitació tabàquica.
- Educació per a la salut per a grups a fi de promoure els estils de vida saludables de gent gran, de persones cuidadores no professionals de persones dependents i immobilitzades, de famílies, de joves i de persones que presentin malalties cròniques (diabetis, hipertensió arterial, hipercolesterolèmia, cardiopatia isquèmica...).

4) Realització de procediments diagnòstics

- Mesura dels índexs antropomètrics.
- Electrocardiograma.
- Monitoratge ambulatori de la pressió arterial (MAPA) i seguiment de l'automesurament de la pressió arterial (AMPA).
- Glucèmia basal: test d'O'Sullivan.
- Proves funcionals vasculars.
- Índex turmell-braç.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

- Proves funcionals respiratòries : espirometria, capacitat vital (*peak flow*).
- Determinació dels paràmetres urinaris.
- Presa de les constants.
- Prova de Mantoux.
- Presa de mostres biològiques.
- Extracció de sang perifèrica.
- Detecció precoç de metabolopaties: prova del taló.
- Control de l'anticoagulació oral (INR).
- Citologia vaginal i cultiu.
- Optotip.
- Test de valoració funcional i mental.
- Testos dirigits a detectar problemes específics: sobrecàrrega de la persona cuidadora, bevedor excessiu, dependència a la nicotina, etc.
- Proves al·lèrgiques (*prick test*).

5) Aplicació de procediments terapèutics

- Administració de tractaments: vies parenteral, enteral i tòpica.
- Cura de ferides: úlceres, cremades, ostomies, ferides postquirúrgiques i traumàtiques.
- Sutures.
- Crioteràpia.
- Cirurgia menor.
- Rentat del conducte auditiu per extreure taps de cerumen.
- Rentat ocular per extraure un cos estrany de l'ull.
- Aerosolteràpia i oxigenoteràpia. Fisioteràpia respiratòria bàsica.
- Sondatges vesical, nasogàstric i rectal.
- Embenaments i immobilitzacions.
- Tamponament nasal.
- Tècniques de suport vital: massatge cardíac i suport ventilatori.
- Perfusió endovenosa.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

6. Conclusions

En els darrers 50 anys, la professió infermera ha consolidat el seu camp de coneixements. Actualment, la infermera comunitària disposa d'un marc conceptual i teòric capaç d'afrontar reptes emergents a la societat actual, i també disposa d'una definició clara del seu marc d'intervenció. Així mateix, té una visió integral de les necessitats del pacient i de la seva família que la consolida com el professional més adient per fer d'enllaç entre els serveis sanitaris i els socials.

Perquè la població gaudeixi de totes les activitats i dels serveis que ofereixen les infermeres comunitàries, és necessari avançar en el marc dels projectes de qualitat de l'organització cap a la gestió per competències i per processos, a fi d'assolir l'equitat dels serveis a la població i la pràctica clínica basada en l'evidència.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

7. Bibliografia

1. “Real decreto 137/1984, de 11 de enero, sobre estructuras básicas de salud”. *Boletín Oficial del Estado* [Madrid], núm. 27 (1 febrer 1984), p. 2627.
2. “Llei 14/1986, de 25 d’abril, general de sanitat”. *Boletín Oficial del Estado* [Madrid], núm. 102 (29 abril 1986). Suplement núm. 8 (any 1986), p. 145.
3. FAECAP. *Análisis y propuestas de mejora del trabajo enfermero en atención primaria*; 2007 [Consulta: 12 agost 2011]. Disponible en: <www.faecap.com/pages/index/documentacion-de-faecap>.
4. “Orden SAS/1729/2010, de 17 de junio, por la que se aprueba y publica el programa formativo de la especialidad de enfermería familiar y comunitaria. *Boletín Oficial del Estado* [Madrid], núm. 157 (29 juny 2010), p. 57217.
5. “Reial decret 1030/2006, de 15 de setembre, pel qual s’estableix la cartera de serveis comuns del sistema nacional de salut i el procediment per a la seva actualització. *Boletín Oficial del Estado* [Madrid], núm. 222 (16 setembre 2006). Suplement núm. 21 (2 octubre 2006), p. 2590.
6. “Real decreto 63/1995, de 20 de enero, de ordenación de prestaciones sanitarias del sistema nacional de salud”. *Boletín Oficial del Estado* [Madrid], núm. 35 (10 febrer 1995), p. 4538.
7. MINISTERIO DE SANIDAD Y POLÍTICA SOCIAL. *Informe anual del Sistema Nacional de Salud 2007*. Madrid, 2009.
8. CONSELLERIA DE SALUT I CONSUM. *Diagnòstic de salut de les Illes Balears*. Palma: Govern de les Illes Balears, 2011.
9. Miguélez Chamorro A. Desarrollar las competencias enfermeras en beneficio de la población, los profesionales y el sistema sanitario. *Tesela* [Rev Tesela] 2009; 6. Disponible en <www.index-f.com/tesela/ts6/ts7250.php> [Consulta: 12 agost 2011].
10. INSTITUTO NACIONAL DE LA SALUD. Circular 5/90, de 5 junio, sobre la organización de las actividades del personal de enfermería de los equipos de atención primaria. Madrid: Ministerio de Sanidad y Consumo, 1990.
11. Sancho Víudes A, Vidal Thomàs C, Cañellas Pons R, Caldés Pinilla MJ, Corcoll Reixach J, Ramos Montserrat M. Análisis de situación y propuestas de mejora en enfermería de atención primaria de Mallorca: un estudio con grupos focales. *Rev Esp Salud Pública* 2002; 76(5): 531-43.

Govern de les Illes Balears

Atenció Primària

12. Ferrer Perelló J, Vico Molina M, Servera Mir M, Vidal Thomàs C, Hermoso Villar Pacient, Taltavull Aparicio JM; Adrover Barceló R, Moreno Sancho ML, Pisà Gayà M, Muñoz Martínez J, Sancho Víudes S. Proyecto de gestión de cuidados de la Gerencia de Atención Primaria de Mallorca. Cuaderno Gestión 2004; 10(2): 65-73.
13. GERÈNCIA D'ATENCIÓ PRIMÀRIA DE MALLORCA. *Procés d'atenció d'infermeria: adopció del model conceptual de Virginia Henderson*. Palma: Govern de les Illes Balears, 2006.
14. GERÈNCIA D'ATENCIÓ PRIMÀRIA DE MALLORCA. *Mapa de processos d'infermeria*. Palma: Govern de les Illes Balears, 2009.
15. “Instrucció 04/2011, de 25 de maig, del director general del Servei de Salut de les Illes Balears per la qual es regula l’elecció lliure d’infermer/infermera als centres d’atenció primària del Servei de Salut de les Illes Balears”. *Butlletí Oficial de les Illes Balears* [Palma], núm. 97 (28 juny 2011), p. 8.
16. “Reial decret 56/2005, de 21 de gener, pel qual es regulen els estudis universitaris oficials de postgrau”. *Boletín Oficial del Estado* [Madrid], núm. 21 (25 gener 2005), p. 2846. Suplement núm. 3 (1 febrer 2005), p. 558. Modificat pel Reial decret 189/2007, de 9 de febrer. *Boletín Oficial del Estado* [Madrid], núm. 36 (10 febrer 2007), p. 6010. Suplement núm. 5 (13 febrer 2007), p. 741.
17. “Reial decret 1393/2007, de 29 d’octubre, pel qual s’estableix l’ordenació dels ensenyaments universitaris oficials”. *Boletín Oficial del Estado* [Madrid], núm. 260 (30 octubre 2007), p. 44037. Suplement núm. 32 (31 octubre 2007), p. 4349.
18. Disposició addicional dotzena de la Llei 29/2006, de 26 de juliol, de garanties i ús racional dels medicaments i productes sanitaris. *Boletín Oficial del Estado* [Madrid], núm. 178 (27 juliol 2006). Suplement núm. 17 (1 agost 2006), p. 2327. Modificada per la Llei 29/2006, de 30 de desembre. *Boletín Oficial del Estado* [Madrid], núm. 315 (31 desembre 2009), secc. I, p. 112036. Suplement en llengua catalana al núm. 315 (31 desembre 2009), secc. I, p. 1.
19. “Decret 52/2011, de 20 de maig, pel qual es regula l’actuació del personal d’infermeria en l’àmbit de la prestació farmacèutica del sistema sanitari públic”. *Butlletí Oficial de les Illes Balears* [Palma] núm. 81 (2 juny 2011), p. 41.